

OBAMA STRATEJİSİ VE ORTADOĞU

Hasan B. YALÇIN*

Özet

Bu çalışma Obama döneminin dış politika ve güvenlik stratejisinin Ortadoğu politikasına etkisi üzerinedir. Çalışma Obama'nın izolasyoncu hedeflere işbirlikçi güvenlik yöntemleriyle ulaşma eğiliminde olduğunu dile getirmekte ve bu iki farklı stratejik geleneğin birbirleriyle uyumluluğu meselesini tartışmaktadır. Plan düzeyinde çeşitli uyumsuzlukların doğabileceği ve bu uyumsuzlukların da dış politika pratiğine yansdığı iddia edilmektedir. Ortadoğu'da Amerika'nın Obama döneminde mümkün olduğunca müdahaleden uzak bir dış politika çizgisi izlediği fakat bölgesel düzeni tesis etme görevinden kaçınmanın bölgedeki mevcut istikrarsızlığın önemli bir kaynağı olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Obama doktrini, izolasyonculuk, işbirlikçi güvenlik, Amerikan Dış Politikası, Ortadoğu*

OBAMA'S STRATEGY AND THE MIDDLE EAST

Abstract

This study is about the effects of Obama strategy on the politics of Middle East. It defines Obama strategy as a combination of isolationist targets and collective security methods. The study argues that combining these two traditions of strategy might produce some inconsistencies on the level of plan and those inconsistencies might be reflected on foreign policy behavior. It attempts to shows that during the Obama government the United States has followed a foreign policy attitude that avoided any form of interference as much as possible in the Middle East but this attitude has become an important source of instability in the region.

Keywords: *Obama doctrine, isolationism, collective security, American Foreign Policy, Middle East*

* Yrd.Doç. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

Bush Yönetimi ile Obama Yönetimi kıyaslandığında Ortadoğu'ya yaklaşımları arasında ciddi farklılıklar olduğu düşünülmektedir. Obama hem seçilmeden önce hem de görev başında kendi başkanlık imajını Bush tarzının tersi olarak kurgulamaya çalışmıştır. Bush döneminde tercih edilen iddialı, önleyici müdahaleye dayalı saldırgan politikaların yerine Obama daha az iddialı, daha az maliyetli, daha yumuşak ve çok taraflı dış politika tercih etmiştir. Bu bakımdan Obama döneminin kendine has özellikleri olduğu düşünülebilir.

Fakat diğer taraftan Obama'nın bu dış politika tercihlerinin tutarlı bir stratejiye dayanıp dayanmadığı meselesi tartışılmaktadır. Bazıları Obama'nın tutarlı bir ulusal güvenlik ve dış politika stratejisi olmadığını ve Obama'nın asıl itibarıyla hazırlıksız yakalandığı krizlere anlık tepkiler ürettiğini düşünmektedir. Bazıları ise aksine Obama'nın tutarlı bir stratejisi olduğunu bütün dış politika tercihlerinin de bu stratejiye dayandığını düşünmektedir. Görev süresi dolmak üzereyken Obama'nın dış politika ve güvenlik stratejisinin ne anlam ifade ettiğini tartışmak daha da önemli hale geldi. Bu çalışma Obama'nın ulusal güvenlik stratejisi çerçevesinde dış politika yaklaşım ve uygulamalarının ne anlam ifade ettiğini ve bunun Ortadoğu politikasına nasıl yansıtıldığını ele almaktadır.

Çalışma tercih ve hedefler düzleminde Obama'nın belirli/ayırt edici bir stratejisi olmasına rağmen, bu stratejinin hedef yöntemlerinin hem plan düzleminde doğası gereği tutarsızlıklar barındırdığı hem de bu teorik tutarsızlıkların pratik tutarsızlıklara yansıdığı iddiasını dile getirecektir. Bu iddiaya göre, Obama stratejinin hedefleri ve yöntemlerinin ne olduğuna dair oldukça net tercihlerde bulunmuştur. Obama ilk günden bu yana Amerika için izolasyonculuk geleneğinin merkezinde bulunan masrafsız büyüme hedefi ile liberalizmin işbirliğine dayalı çok taraflılık yöntemini birleştirmek istemiştir. Hedefini bir gelenekten yöntemini ise başka bir gelenekten devşirmeyi denemiştir.

Bu hedef ve yöntem aslında farklı mantıklara dayanmaları nedeniyle bir strateji belgesinde iç tutarsızlıklar üretmektedir. Belgedeki bu iç tutarsızlıklar otomatik olarak pratiğe de yansımaktadır. Amerikan dış politikası masraflardan kaçınan ve kendi büyümesine odaklanan bir hedefi, maliyet gerektiren uluslararası kurumlar aracılığıyla elde etmeye çalışmaktadır. Bu tercihler pratik dış politika düzleminde ise yumuşak ve agresif bir dış politika olarak yansıma bulmaktadır. Ortadoğu özelinde bu durum Amerika'nın bölgesel maliyetlerden kaçınmasına yararken, bir düzen kurmasına engel olmaktadır. Geleneksel müttefiklerin güvenini sarsmakta, Amerika dışındaki aktörlerin Ortadoğu'da güvenlik ikilemelerine dayalı sert mücadelelerine neden olmaktadır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Obama'nın tutarlı bir dış politikası olup olmadığına dair tartışmanın ana hatlarını Ortadoğu bağlamında ele alacaktır. İkinci bölüm Obama'nın tercih ettiği stratejinin anlamını tartışacaktır. Bu bölümde Obama'nın ulusal güvenlik ve dış politika tercihlerinin Amerikan strateji geleneğiyle ilgisi kurulacak ve Obama'nın izolasyoncu hedeflerle işbirlikçi güvenlik yöntemlerini birleştirme gayretleri gösterilecektir. Üçüncü bölümde Obama doktrininin plan düzlemindeki hedef ve yöntemleri ortaya çıkartılarak bunlar arasındaki teorik sorunlara işaret edilecektir. Dördüncü bölümde Obama doktrininin Ortadoğu'daki stratejik yansımaları ele alınacak ve Ortadoğu'da meydana çıkan son dönem istikrarsızlıklarla ilişkisi kurulacaktır. Beşinci bölüm ise sonuç yerine bir değerlendirmedir.

Tutarlı bir Obama Stratejisi Var mı?

Obama dönemine dair yapılan tartışmaların temelinde Obama Yönetimi'nin gerçekten tutarlı bir dış politika stratejisinin olup olmadığı yatmaktadır. Önemli uzmanlar Obama'nın tanımlanabilir ve iç tutarlılığa sahip bir stratejisinin bulunmaması nedeniyle tutarsız bir izlenim verdiği iddiasını dillendirmektedir.¹ Bir grup uzman ise aslında Obama'nın stratejisinin doğası gereği tutarsızmış gibi görünmesine karşın aslında belli başlı öncelikleri olduğunu fakat gözlemcilerin derinlemesine inceleme yerine bu durumu basite indirgendiğini iddia etmektedir.²

Birinci gruba göre Obama yönetiminin ortada bahsi geçen bir dış politika stratejisi varmış gibi görünmesine rağmen, aslında Obama tepkiselliğe dayalı bir tavır sergilemekte ve önleyici tedbirler geliştirmek yerine, güncel olayların akışına göre pozisyon almaktadır. Obama yönetimi Bush döneminde düzgün gitmediği düşünülen birçok konuya yönelttiği eleştiriler çerçevesinde farklı bir tutum sergileme gayretindedir. Bu çerçevede çok taraflılık, daha az şiddet kullanımı, Amerika'nın dünya üzerindeki yükümlülüklerinden sıyrılma

1 John J. Mearsheimer, "Imperial by Design," *The National Interests* 111 (Ocak-Şubat2011): 16-34; Jackson Diehl, "Obama's Foreign Policy Needs an Update," *The Washington Post*, 22 Kasım 2010; Niall Ferguson, "Obama's Egypt and Foreign-Policy Failures," *Newsweek*, 14 Şubat2011; John Lewis Gaddis, "What is Grand Strategy?," Karl Von Der Heyden Distinguished Lecture, Duke University, Durham, NC, 26 Şubat 2009, konferans 'American Grand Strategy after War'; Fareed Zakaria, "Wanted: A New Grand Strategy," *Newsweek*, 8 Aralık 2008, 152, no. 23, s: 40; Fareed Zakaria, "Stop Searching for an Obama Doctrine," *Washington Post*, 6 Temmuz 2011.

2 Daniel W. Drezner, "Does Obama Have a Grand Strategy?" *Foreign Affairs* 90, no. 4 (Temmuz/Ağustos2011): 57-68; MicheleFlournoyve Janine Davidson, "Obama's New Global Posture," *Foreign Affairs* 91, no. 4 (Temmuz/Ağustos2012): 54-63; Charles A.Kupchanve Peter L. Trubowitz, "The Illusion of Liberal Internationalism's Revival," *International Security* 35, no. 1 (Yaz 2010): 95-109; Paul D. Miller, "American Grand Strategy and the Democratic Peace," *Survival* 54, no. 2 (2012): 49-76; Paul D. Miller, "Five Pillars of American Grand Strategy," *Survival* 54, no. 5 (Ekim/Kasım 2012): 7-44.

ve benzeri genel prensiplere sahip olmasına karşın, bunları bütünlüklü bir strateji ve eylemin parçası haline getirememiştir. Arap Baharı, Ukrayna Krizi, Afganistan, Irak, Suriye, Libya gibi yerlerde hep birkaç adım geride kalmış ve bu krizlere zamanında ve benzer nitelikler taşıyan tavırlarla müdahale edememiştir. Bunun yerine Obama yönetimi inisiyatifi bölgede aktörlere kaptırılmış, sonradan olaylara müdahil olduğunda da başarılı sonuçlar üretememiştir.

Bu mantığa göre Arap Baharı aniden patlak verdiğinde Obama Yönetimi hazırlıksız yakalanmıştır. Ortadoğu'da ılımlı demokratik rejimleri desteklediği düşünülen Amerikan yönetimi ilk başlarda pasif bir tutum sergilemeyi denemiştir. Tunus'ta gerçekleşen eylemler sırasında Bin-Ali'den desteğini çekmiştir.³ Fakat Libya'da bu pasif tutumu uzun zaman sürdürememiş ve NATO operasyonu ile Libya müdahalesine dâhil olmuştur.⁴ Mısır'da Müslüman Kardeşler'in iktidara gelişine ilk başta sessiz kalırken, daha sonra bundan rahatsız olduğu için askeri darbeye açıktan olmasa da destek sağlama eğilimine girmiştir.

Suriye'de ise çok daha tutarsız davrandığını iddia etmek mümkündür. Esed gibi Amerikan yönetiminin hiç memnun olmadığı ve İran ile yakın münasebeti nedeniyle gitmesinin memnuniyetle karşılanacağı bir aktöre karşı başlatılan eylemler Amerikan yönetimi için tercih edilebilir bir durum gibi durmasına karşın, Washington uzun süre nasıl ve kime destek vereceğine dair karar alamadı. Buna ilaveten, çatışmalar şiddetlendiği andan itibaren, Obama Esed aleyhine beyanatlar vermesine rağmen, Suriyeli muhaliflere gerekli desteği sunmadı. Kitle imha silahlarının kullanımını askeri müdahale için bir kırmızı çizgi olarak sunmasına rağmen, Esed rejiminin kimyasal silah kullanımı ortaya çıktığında bu kırmızı çizgileri göz ardı etti. Hatta bu konuda inisiyatifi Rusya'ya kaptırdı. Askeri müdahale seçeneği masaya geldiğinde, Rusların diplomatik çözüm önerisine yaklaşarak, tutarsızlık imajını bir kez daha perçinlemiş oldu. Bu tutarsızlık algısı öylesine yayıldı ki, Amerika'nın Ortadoğu'daki müttefikleri bile Amerikan yönetimine güven yitirdiklerini sık sık dile getirdiler. Bugün Suriye konusunda Amerikan tarafının kime, neden ve nasıl destek olacağına dair hiçbir ipucu yok denebilir.

Ukrayna Krizi'nde de Amerikan yönetiminin ne tür bir tavır aldığı konusu kafaları karıştırmaktadır. Ukrayna'da Rusya'nın tek tarafı olarak uluslararası hukuku da ihlal ederek işgal eylemine girişmiş olması, Amerika'nın Ukrayna iç çatışmalarında destek olduğu düşünülen tarafa yeterli derece de sahip çıkamamış olması ve Rusya'nın tek tarafı eylemlerine karşı

3 The New York Times, Tunisia, After Ben Ali, Ocak 20, 2011, <http://www.nytimes.com/2011/01/21/opinion/21fri3.html>

4 Ivo H. Daalder ve James G. Stavridis, "NATO's Victory in Libya: The Right Way to Run an Intervention," *Foreign Affairs* 91, no. 2 (Mart/Nisan2012): 2-7.

herhangi bir stratejisinin bulunmaması Amerikan Yönetiminin Ukrayna konusunda da tutarsız bir dış politika perspektifi olduğu iddialarını desteklemektedir. Ayrıca Suriye konusundaki tutarsızlık ve kredibilite sorununun bir sonucu olarak Rusya'nın Ukrayna'da işgal hareketine giriştiği oldukça yaygın bir kanıdır. Obama'nın Suriye'de inisiyatifi Rusya'ya kaptırmış olmasının Rusları Ukrayna konusunda cesaretlendirmiş olduğu karikatürlerde dahi dile getirildi.

Afganistan ve Irak'tan çekilmeyi planlayan Obama yönetiminin çekilme stratejisinin de olmadığı düşünülebilir. Özellikle Irak'tan çekilirken, Irak'ın yönetim zorluklarının nasıl aşılabileceğine dair bir çalışma yapılmış gibi durmuyor.⁵ Özellikle IŞİD'in ortaya çıkışıyla bu kez Amerika'nın bölgeye kısıtlı da olsa tekrar asker göndermek durumunda kalışı da Obama'nın tutarsızlık hanesine yazılabilir gibi görünüyor. Bu ve benzeri örneklerden hareket edildiğinde Obama yönetiminin özelde Ortadoğu'ya genelde ise küresel düzene dair tutarlı bir dış politika perspektifine sahip olmadığı aksine gündelik olgulara anlık reaksiyonlar şeklinde ilerlediği düşünülebilir.

İkinci gruba göre ise Obama'nın dış politikasının tutarlı bir strateji çerçevesinde ilerlediği düşünülebilir. Bu anlayışa göre Obama yönetiminin göreve geldiği ilk günden bu yana stratejisinde tutarlılık arz eden bir sürü özellik vardır. Bush döneminin yarattığı dış politika çerçevesinin aksini yaratmak gibi bir temele oturtulabilecek bu strateji, Bush döneminin bir aksi olarak değerlendirilebilir. Obama, Bush dönemindeki maliyetli dış politika stratejisini daha az maliyetli bir hale getirmeye çalışmaktadır. Özellikle Irak Savaşı ve sonrasında ve özellikle Ortadoğu'da doğan Amerika imajını tersine çevirmeyi hedeflemektedir. Bush yönetiminin tek taraflı ve şiddet kullanmaya dayalı dış politikasını çok taraflı ve işbirliğine dayalı bir yöntemle değiştirmek istemektedir.⁶ Rusya, Çin, İran gibi ana gündem maddelerinde angajman siyaseti izleyerek bu ülkelerle zıtlasmaya dayalı ilişkiler yerine eş güdüme dayalı ilişkiler geliştirmeye çabalamaktır.

Irak ve Afganistan'dan Amerikan askerlerini çekme hedefini ortaya koymuş olan Obama, buralardaki Amerikan askeri varlığını önce büyük oranda artırmış sonra ise öyle ya da böyle çekilmeyi gerçekleştirmiştir. Artık Amerika bu bölgelerde kara askeri bulundurma yönteminden, insansız hava araçlarına dayalı bir yöneme geçmiştir.⁷ Bu bölgelerde doğrudan terör örgütü liderlerini hedef alan ve liderleri ortadan kaldırdığında terör örgütünün darbe alacağını ve hatta çözülebileceğini düşünen bir plan mevcuttur. Bush dönemine kıyasla

5AndrewParasiliti, "Leaving Iraq," *Survival* 54, no. 1 (2012): 127-133.

6JonathanStevenson, "The Syrian Tragedy and Precedent," *Survival* 56, no. 3 (Haziran/Temmuz 2014): s. 121.

7TrevorMcCracken, "Obama's Drone War," *Survival* 55, no. 2 (2013): 97-122.

terörle mücadelede insansız hava araçlarının kullanımı çok büyük oranda artmıştır.

Arap Baharı, Ukrayna Krizi, Libya, Irak ve Afganistan örneklerinin her birinde aslında Obama yönetimi aynı esnek stratejiyi sürdürmüştür. Arap Baharı'nda bölge dinamiklerini takip etmek ve gereksiz maceralara sürüklenmemek temel hedef olduğundan, Obama Ortadoğu'da oyunu oldukça dikkatli ve çok taraflı bir yöntemle idare etmiştir. Tunus'ta işler tam beklediği gibi yürümüştür. Libya'da ise yapılan müdahalede Amerika bilinçli bir tercih sonucunu olarak en önde ve tek taraflı hareket ederek şiddet kullanan aktör rolünden oldukça uzak durmuştur. Operasyonları özellikle Fransa gibi Avrupalı aktörlerin öncülüğünde yürütmeye özen göstermiştir. Mısır'da herhangi bir doğrudan müdahaleden bilerek uzak durmuş, Müslüman Kardeşler'in Mısır rejiminin ana hatlarıyla sorun yaşadığı düşünüldüğü bir anda ise ordunun müdahalesine destek vermiştir.⁸ Suriye'de Obama yönetimi bölgedeki müttefiklerinin tüm baskılarına karşı pahalı bir askeri operasyondan kaçınmak için her türlü çabayı göstermiş ve bir anlamda bunu başarmış gibi görünüyor. Suriye'deki kriz aslında Amerikan çıkarlarından ziyade bölgesel aktörlerin çıkarlarına zarar vermeye devam etmektedir. Amerika'nın hoşnut olmadığı Esed rejimi ve İran yine Amerika'nın hoşnut olmadığı cihatçılarla savaşmaktadır. Onların birbiriyle savaşması Amerika için tercih edilebilir bir durum olarak görünmekte. Tüm bunlar bir araya getirildiğinde aslında Obama döneminin kendine has bir tavrı olduğunun düşünülebileceği ve Obama yönetiminin sadece günlük etkilere tepki vermediği düşünülebilir.⁹

Görülebileceği gibi Obama döneminin dış politikasını iki farklı perspektiften ele almak mümkün gibidir. İkisi de geçtiğimiz dönemi kendine göre hikâye edebilir. Fakat tüm bu değerlendirmelerin iki ortak özelliği var gibi görünmektedir. Birincisi, neredeyse tamamı dış politika stratejisi ile dış politika davranışı arasındaki farklara pek aldırış etmeden, kanaatlerini iki taraftan da devşirmeye çalışan yorumlardır. Obama yönetiminin dış politika stratejini tasvir eden bu anlatılar kendilerine kanıt olarak bazen Obama'nın dile getirdiği, stratejiye dair hazırlanmış belgelerde geçen ve Obama yönetiminin niyet ve planlarını dile getiren belgeleri kullanmaktadır. Fakat aynı anlatının içine Obama'nın dış politika alanında atmış olduğu adımlardan hareketle yapılan değerlendirmeler dâhil olmaktadır. Hâlbuki tutarlı bir stratejinin bulunup bulunmadığı tartışılırken, sadece strateji belgesine yani Obama yönetimin planlarına odaklanmak daha doğru bir tavır olurdu. Dış politika pratikleri pek tabii ki her zaman planlara uygun gitmemektedir. Pratikte plan dışı hareket

8 Martin S. Indyk, Kenneth G. Lieberthal, ve Michael E. O'Hanlon, "Scoring Obama's Foreign Policy," *Foreign Affairs* 91, no. 3 (2012): 29-43.

9 Daniel W. Drezner, "Does Obama Have a Grand Strategy?" *Foreign Affairs* 90, no. 4 (Temmuz/Ağustos 2011): 57-68.

edilmiş olması ortada bir planın olmadığı anlamına gelmeyeceği gibi pratikte benzer davranışların bulunması da ortada bir plan olduğu anlamına gelmez. Dolayısıyla eğer strateji tartışılacaksa, plana odaklanmak ve gerçekte tutarlı bir plan olup olmadığına ve bu planın kendi içerisinde tutarlı olup olmadığına bakmak gerekir.

İkincisi ise bu değerlendirmeler sistematik bir şekilde stratejinin gerekli unsurları göz önünde bulundurularak yapılmış değerlendirmeler değildir. Çoğu değerlendirme ortaya belirli kriterler koymadan, sadece önyargılı seçimlere dayalı örnekleri alarak, keyfi bir şekilde gruplandırma yoluna gitmektedir. Bu durumda yaklaşık yedi yıllık bir Obama yönetiminin tasvirinde istenilen resim kolayca ortaya konulabilir. Bir taraf Obama'yı tutarsız gibi gösterebilir. Diğer taraf farklı örnekler toplayarak ve bunları farklı sıralamalara koyarak tutarlılık bulabilir. Tutarlılık üzerine bir değerlendirme yapılacaksa, öncelikle değerlendirmelerin kendisinin tutarlı olmasına ihtiyaç vardır. Tutarlı olmak için de değerlendirme yapanlar değerlendirmelerinin dayandığı kriterleri sistematik bir şekilde ortaya koymak zorundadır. Obama'nın hedef ve yöntemlerinin ne olduğu belli bir sistematik çerçeve içerisinde sunulabilirse ancak o zaman tutarlı bir değerlendirme ortaya çıkar.

Bu açıdan bakıldığında Obama'nın dış politika stratejisini değerlendirmek için bu iki şartın yerine getirilmesi gerekir. Dolayısıyla burada sunulacak olan değerlendirme Obama'nın dış politika pratiklerine değil, öncelikle planına odaklanacaktır. Ayrıca örnekleri tek tek toplamak yerine hedef, yöntem ve imkanlar üzerinden genel bir değerlendirme yapılacaktır. Ancak bunun üzerine pratik dış politika davranışlarının tutarlığı ele alınabilir.

Obama Stratejisinin Anlamı

Her tutarlı stratejinin üç temel unsuru olmalıdır ve bu üç temel unsur birbirleriyle sorunsuz bir ilişki kurabilmelidir. Strateji belgeleri bir ülkenin dış politika ve güvenlik hedeflerini koyar, bu hedeflere hangi yöntem ve imkânlarla ulaşılabileceğini tasvir eder. Elde edilmek istenilen hedef için yeterli imkânın olup olmadığı veya aynı hedefe ulaşmak için uygun bir yöntem belirlenip belirlemediği bir stratejinin en temel özelliğidir. Kendisine ulaşamayacak bir hedef belirleyen bir plan strateji belgesi değil hayal ürünüdür. Veya izlenmesi düşünülen yöntem aktörü farklı hedeflere yönlendiriyorsa, ortada yine bir sorun var demektir. Bu bakımdan tarih boyunca strateji konusuna eğilmiş neredeyse tüm uzmanlar stratejinin bu üç unsuruna dikkat çekmişlerdir.¹⁰

10Carl VonClausewitz, *On War*.Düzenleyen Michael Howard ve Peter Paret.Çeviren Michael Howard ve Peter Paret. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1989, s. 177; Liddell BasilHart,*The Strategy of Indirect Approach*. Berkeley: University of California Press, 1994; Richard K. Betts, "Is Strategy and Illusion?" *International Security* 25, no. 2 (Güz 2000): 5-50.

Amerikan dış politika ve güvenlik stratejilerinde de bu tartışmalar sık sık dile getirilmiş hatta bunların üzerinden stratejik gelenekler dahi doğmuştur. Buna göre Amerika için dört farklı strateji geleneğinden bahsedilebilir.¹¹ Bunlar izolasyonculuk,¹² seçici angajman,¹³ işbirlikçi güvenlik¹⁴ ve üstünlük¹⁵ stratejileri olarak isimlendirilebilir. İzolasyonculuk Amerikan anakarasının savunulmasını ve böylelikle Amerika'nın ekonomik büyümesini garanti altına almayı hedefler. Bunun için tercih ettiği yöntem ise uluslararası krizlere

11Barry R. Posenve Andrew L. Ross. "Competing Visions for US Grand Strategy," *International Security* 21, no. 3 (Kış 1996/1997): 5-53.

12 Patrick J. Buchanan, "America First - and Second, and Third," *National Interest* 19 (Bahar 1990): 77-82; DougBandow, "Keeping the Troops and Money at Home," *Current History* 93, no. 579 (Ocak 1994): 8-13; EarlRavenal, "The Case for Adjustment," *Foreign Policy* 81 (Kış 1990/91): 3-19; EugeneGholzve Daryl G. Press, "The Effects of Wars on Neutral Countries: Why It Doesn't Pay to Preserve the Peace," *Security Studies* 10, no. 4 (Yaz 2001): 1-57; EugenGholzve Daryl G. Press. "Protecting 'The Prize': Oil and the U.S. National Interest," *Security Studies* 19, no. 3 (2010): 453-485; EugeneGholz, Daryl G. Press ve Harvey M. Sapolsky, "Come Home, America: The Strategy of Restraint in the Face of Temptation," *International Security* 21, no. 4 (Bahar 1997): 5-48; EugeneGholzve Daryl G. Press, "Footprints in the Sand," *American Interest* 5, no. 4 (Mart/Nisan2010): 59-67; Paul K. McDonaldve Joseph M. Parent, "Graceful Decline? The Surprising Success of Great Power Retrenchment," *International Security* 35, no. 4 (Bahar 2011): 7-44; Christopher A. Preble,*Power Problem: How American Military Dominance Makes Us Less Safe, Less Prosperous, and Less Free*. Ithaca: Cornell University Press, 2009.

13Robert J. Art, *America's Grand Strategy and World Politics*, New York: Routledge, 2009; Robert J. Art, "Geopolitics Updated: The Strategy of Selective Engagement," *International Security* 23, no. 3 (Kış 1998/1999): 79-113; Christopher Layne, "America's Middle East Grand Strategy after Iraq: The Moment for Offshore Balancing Has Arrived," *Review of International Studies* 35, no. 1 (Ocak 2009): 5-25; Christopher Layne, "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy," *International Security* 22, no. 1 (Yaz 1997): 86-124; Christopher Layne, "Offshore Balancing Revisited," *Washington Quarterly* 25, no. 2 (Bahar 2002): 233-248; Christopher Layne, *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Ithaca: Cornell University Press, 2011; Stephen M.Walt,*Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*. New York: W. W. Norton, 2005; Barry R. Posen, "Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony," *International Security* 28, no. 1 (Yaz 2003): 5-46; Barry R. Posen, "Stability and Change in U.S. Grand Strategy," *Orbis* 51, no. 4 (Ekim 2007): 561-567; Barry R. Posen, "The Case for Restraint," *American Interest* 3, no. 1 (Kasım/Aralık 2007): 7-17; John J. Mearsheimer, "Imperial by Design," *The National Interests* 111 (Ocak-Şubat2011): 16-34; Richard K. Betts, *American Force: Dangers, Delusions, and Dilemmas in National Security*. New York: Columbia University Press, 2012.

14G. JohnKenberry,*Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*. Princeton: Princeton University Press, 2011; Joseph S. Nye *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books, 1990.

15Stephen G. Brooksve William C. Wohlforth. *World out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*. Princeton: Princeton University Press, 2008; Robert J.Lieber*Power and Willpower in the American Future: Why the United States Is Not Destined to Decline*. New York: Cambridge University Press, 2012; Stanley A.Renshon*National Security in the Obama Administration: Reassessing the Bush Doctrine*. New York: Routledge, 2010.

müdahil olmak yerine müdahil olma görevini diğer uluslararası aktörlerin üzerine yüklemektir. Amerika'nın okyanuslar arasındaki korumalı jeopolitik konumu bu stratejiyi mümkün kılacak imkândır. Seçici angajman stratejisi güvenlik artırımını hedeflerken, bunu "sınırlandırma" yöntemiyle elde etmeyi uygun bulur.¹⁶Bu strateji Amerika'nın her ne kadar güçlü bir aktör olduğunu kabul etse de, kaynakların sınırlı olduğu fikrinden hareket eder. İşbirlikçi güvenlik stratejisi zenginlik artırımını hedeflemektedir ve bu hedef için uluslararası kurumlar aracılığıyla işbirliği yöntemi tavsiye edilir. Bu strateji Amerika'nın uluslararası kurumları yönlendirebilme kabiliyeti üzerine inşa edilir. Üstünlük stratejisi ise güç artırımını hedeflemektedir ve bu hedefi önleyici müdahaleler yoluyla elde etmeyi önermektedir. Bu stratejiyi önerenler Amerika'nın karşı konulmaz güç üstünlüğünün bu stratejiyi mümkün kılacağını düşünür.

Bu stratejilerin her biri kendi içinde anlamlı ve değerli önerilerdir. Fakat bu teorik düzlemdeki ideal tip olarak isimlendirilebilecek denemeler pratik dünyada kendisine genelde birleştirmeler halinde yer bulabilir. Bu bakımdan Obama'nın dış politika stratejisi izolasyonculuk ile işbirlikçi güvenliğin bir karışımı olarak görülebilir. Obama izolasyonculuğun masrafsız büyüme hedefi ile liberal kurumsalcılığın işbirliğine dayalı yöntemini birleştirmek istemektedir. Bu bakımdan ele alındığında Obama'nın dış politika stratejisinin bir iç mantığı olduğu ortaya çıkar. Yani Obama yönetimi bir hedef ve bu hedefe ulaşmak için bir yöntem seçmiş durumdadır. En azından plan düzleminde Obama iki farklı geleneğin unsurlarını birleştirmeyi hedeflemektedir. Bu seçilmiş hedef ve yöntemlerin birbirilerine ne kadar uyumlu hale getirilebileceği veya getirilebileceği ise başka bir konudur.

Normal koşullarda bu iki farklı stratejik geleneğin kendi içinde bir mantığı vardır. Yani işbirlikçi güvenlik olarak adlandırılacak gelenek asıl itibarıyla liberal kurumsalcı teoriye ve o teorisin mantığına dayanır.¹⁷ Buna göre tüm devletler uluslararası sistemde zenginlik arayışı içindedir. Zenginlik artırımını için gerekli olan işbirliğini uluslararası kurumlar mümkün kılacaktır. Amerika'nın uluslararası kurumlar üzerindeki etkinlik kabiliyeti de düşünüldüğünde hem Amerika'nın hem de işbirliğine katılan diğer aktörlerin birlikte hareket edebileceği planlanabilir.

Diğer taraftan izolasyoncu stratejinin de kendine has bir mantığı vardır. İzolasyonculuk Amerikan anakarasının savunulmasını temel hedef olarak düşünür. Bu şekilde Amerika dünyaya düzen vermeye çalışan bir aktör

16Sınırlandırmakavramınınklasikkullanımı içinbakınız: John LewisGaddis. *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American National Security Policy*. New York: Oxford University Press, 1982.

17 Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press, 1984; Robert O. Keohaneve Joseph S. Nye. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little, Brown, 1977.

konumundan çıkartılarak, uluslararası düzeni kendi haline bırakıp, mümkün olduğunca kendi çıkarlarına zarar vermeyecek aktörlerin düzen sağlayıcılık görevini üstlenmesini beklemektedir.¹⁸ Tıpkı 19. yüzyılda İngiltere'nin sahip olduğu düzen sağlayıcılık konumunun desteklendiği gibi uluslararası sistemde düzen sağlama görevini üstlenebilecek aktörlere destek vermek gerekir. Uluslararası düzen bir kamu yararı gibi düşünülduğünden, masraflı olduğu kabul edilir.¹⁹ İzolasyoncular bu masrafı başkalarının yüklenmesinin Amerikan çıkarına olduğunu düşünür. Kamu yararı üretmek için tüketilecek kaynaklar, başka alanlara aktararak Amerika'nın ticari çıkarları ön plana çıkartılır. Böylelikle diğer uluslararası aktörler düzen sağlama göreviyle ilgilenirken, Amerika kendisi için daha karlı olabilecek yatırımların peşinden koşar. Amerika'nın Amerikan kıtasında ve Atlantik ve Büyük Okyanuslarının arasındaki güvenli konumu düşünülduğünde, izolasyonculuk uygulanabilir bir strateji olarak görünmektedir. Görüleceği gibi izolasyonculuk stratejisinin de kendi iç tutarlılığı mevcuttur.

Kendi içinde tutarlı olan bu iki strateji birleştirildiğinde otomatik olarak tutarlı bir üçüncü stratejinin çıkması beklenemez. Aslında Obama stratejisindeki sorun veya tutarsızlık denilen durum tam da bu ikisinin uyuşmadığı yerlerde ortaya çıkmaktadır. İşbirlikçi güvenlik partnerler üzerinden yürürken, izolasyonculuk partnerleri göz ardı etmeyi gerektirmektedir. Obama izolasyonculuğun mantığı gereği sorumluluğu partnerlerin üzerine yüklemek istemektedir, fakat kurumsalcılığın mantığı ABD'nin sorumluluk yüklenmesini gerekli kılmaktadır. Bu iki mantık arasında denge kurmaya çalışan Obama yönetimi bazen kurumsalcı bazen ise izolasyoncu bir görünüm sergilemektedir. Amerika'nın desteklemediği kurumlar etkin olamadığı gibi maliyeti yüklediği partnerleri nezdinde bir güven kaybına uğramaktadır. Bu tür özellikleri görmek için öncelikle Obama'nın stratejisinin prensipteki formunu sonra da bunun pratik dış politika alanındaki sonuçlarını ele almak gerek.

Obama Planı

Obama'nın dış politika ve güvenlik doktrinini farklı kaynaklardan derlemek mümkündür. Bu çerçevede hem yönetim tarafından yayınlanan belgeler hem de Başkan'ın kendi beyanatları Obama'nın yaklaşımını dile getirebilir. Fakat bu konuda izlenebilecek en sağlıklı ve en basit yöntem Obama yönetimi tarafından yayınlanan ulusal güvenlik belgesine

18Kolektif eylemlerde beleşçilik olarak tercüme edilebilecek free-riding problem için bk.: Mancur Olson Jr. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press, 1965.

19 Paul Kennedy, *The Rise and Güz of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Random House, 1987.

odaklanmaktadır.²⁰Obama yönetiminin neyi planladığının en açık ifadesi bu belgede bulunabilir.

2010 yılı itibariyle yayınlanan ulusal güvenlik belgesinde Obama yönetimi hem hedef hem de yöntemlerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Belge dış politika ve güvenliğe bakış açısını değerlendiren birinci bölüm de dâhil edilecek olursa, beş ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölüm dış politika ve güvenlik alanındaki mevcut durumu tasvir eder ve bunun üzerine ne yapılması gerektiğinin inşa edildiğini dile getirir. Diğer ana dört başlık ise güvenlik, refah, değerler ve uluslararası düzen olarak belirlenmiştir.

Birinci bölüm olan güvenlik başlığı altında ulusal güvenliği sağlamak ve ulusal direnci artırmak ilk konu olarak göze çarpmaktadır. Bir güvenlik belgesinde bulunması çok doğal karşılanabilecek bu madde aslında ifade edilmiş tarzı ve belgedeki sırası itibariyle daha ilk baştan Obama stratejisinin ayırt edici özelliklerinden biri olarak göze çarpmaktadır. Güvenlik hedefini uzak ufuklardan ve ileri karakollar üzerinden çizmek yerine, Amerika'nın iç güvenlik meselesine odaklanması Obama'nın izolasyoncu hedeflere yaklaşmasının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Dünyanın dört bir köşesinde kriz bölgelerinde değil, asıl hedefin Amerikan halkının güvenliğini kendi coğrafyasında sağlamak olduğunu dile getirerek başlar. Uzak hedeflere geçildiğinde ise çok açık ifadelerle hangi terör örgütleriyle ve nasıl mücadele edileceğini açıkça belirterek ilerler ve bu hedefi El-Kaideyi ve benzeri terör örgütlerini çökertme olarak dile getirilir. “Terörle mücadele” gibi muğlak ve ucu açık bir biçimde değil hemen planın başında El-Kaide ve benzeri örgütlerle, mücadele değil, çökertmeye yönelik eylemler olarak ele alınır. Bu ifadelerin arka planında El-Kaide ve benzeri örgütlerin doğrudan liderlerine yapılacak saldırılarla ortadan kaldırılma hedefi olduğu açıktır. Nükleer yayılma meselesinde sadece yayılmayı engelleme değil, tersine çevirmeyi hedeflemektedir. Ortadoğu'da barış, güvenlik ve fırsat geliştirme hedefi ayrıca konulmuştur. Benzeri belgelerde tek başına bir başlık olarak bulunmazken, Obama doktrininde kendine bir yer bulmuştur. Bir başka önemli güvenlik hedefi olarak güçlü partnerlerin kapasitesine yatırım yapma hedefi zikredilmiştir. Obama tarzı izolasyonculuğunun bir başka göstergesi olabilecek bu hedef Amerika'nın bölgesel krizlerde müdahalecilikten uzak durarak, bölgesel partnerleri kullanmayı planlamıştır. Sibergüvenlik meselesi güvenlik alanında zikredilen son hedeftir ve muğlak bir şekilde bırakılmıştır. Bu hedefler zikredilirken, yönetime dair en belirgin şekilde göze çarpan ifadeler ise şiddet kullanmadan önce diğer seçenekleri tüketmek başlığı altında geçmektedir. Güvenlik için oldukça kısıtlı ve net hedefler konularak bunlara ulaşma yönteminde şiddetin son seçenek olarak tutulması gerektiği dile getirilmiştir.

20 Obama dönemiulusalgüvenlikstratejisi için,bakınız: http://nssarchive.us/?page_id=8

Refah konusuna gelindiğinde eğitimi ve insan sermayesini güçlendirmek, bilim teknoloji ve yenilikçiliği geliştirmek gibi genel ve alışıldık hedeflerden sonra, Obama stratejisinin çok daha karakteristik özellikleri olarak görülebilecek dengeli ve sürdürülebilir büyüme ve vergi mükelleflerinin parasını akıllıca harcama hedefleri konulmaktadır. Buna göre Obama yönetimi kendisinden önceki Bush yönetiminin bir muhalifi olarak masraflı operasyonlara girişilmemesi gerektiğini bir kez daha dile getirmiş oluyor.

Değerler başlığına gelindiğinde neredeyse tüm Amerikan yönetimlerinde ortak olarak görülebilecek Amerikan değerlerinin önemine vurgu Obama stratejisinde de kendine yer bulmuştur. Ama Bush yönetimindeki gibi liberal demokratik değerleri sert yöntemlerle yayma hedefi yerine Amerika'nın bir örnek olma özelliğine vurgu yapılmaktadır. Dışarıda demokrasi ve insan haklarının teşvik edilmesi gereği ve temel ihtiyaçları sağlayarak insan onurunun teşvik edilmesi gereği hedeflenmektedir.

Uluslararası düzen konusu Obama stratejisinin son maddesidir. Güçlü ittifaklar kurmak, diğer küresel nüfuz merkezleriyle işbirliği inşa etmek, işbirliği kurum ve mekanizmalarını güçlendirmek ve küresel meydan okumalarda geniş işbirliğini devam ettirmek temel hedefler olarak belirlenmiştir. Görüleceği üzere Obama yönetimi uluslararası düzenden bahsetmeye başladığında, Amerika'nın sorumluluklarından ziyade işbirliği ve ittifak ilişkilerine odaklanmaktadır.

Aslında bu dört ana başlığın sıralaması bile Obama yönetiminin neyi hedeflediği ve bu hedefleri nasıl elde etmeyi düşündüğüne dair bir fikir verebilir. Güvenlik belgesinde güvenliğin birinci sırada olması pek şaşırtıcı değildir, fakat sonrasında refah, değerler ve uluslararası düzen gelmektedir. Aslında Obama'nın en az önemseydiği alan uluslararası düzen en sondadır ve düzene yönelik hedef ve yöntemlerde Amerika'dan ziyade Amerika'nın müttefiki ve partnerlerinden bahsedilmektedir. Değerlere yönelik hedefler tüm Amerikan yönetimlerindeki benzer bir biçimde zikredilmesine rağmen, Bush yönetiminde sahip olduğu vurguya ulaşmamaktadır. Sanki teamül yerini bulsun gibi konulmuştur. Amerikan değerlerinin yayılması tercih edilmektedir, ama yöntem olarak sadece pasif bir teşvikten bahsedilmektedir. Amerikan değerlerinden önce gelen refah konusunda da Obama stratejisi az ve efektif harcama konusunu merkeze alarak, Amerika'nın ekonomik büyümesini uzun vadeli olarak hesaplamaktadır. Güvenlik hedeflerini ise oldukça kısıtlı bir şekilde tasvir etmiş ve saldırı yapılacak hedefleri de oldukça dar tutmuştur.

Tüm bunlar bir araya getirildiğinde Obama'nın aslında ekonomik büyüme ve uluslararası düzlemde masrafsız idare etme taraftarı olduğu ortaya çıkmaktadır. Amerika'nın güvenliği Amerika'da başlamaktadır. Terörle mücadelede önemli terör örgütlerinin liderlerine saldırılar düzenlenecektir. Ekonomik büyümeye odaklanılacak, uluslararası düzeni sağlama görevi

uluslararası kurumlar aracılığıyla işbirliği yöntemleri hedefe geçirilerek partnerin üzerine yüklenecektir.

Obama Pratiği

Obama stratejisinin kendi iç yapısının tüm dünya siyaseti üzerine önemli sonuçları olduğu iddiası dile getirilebilir. Ukrayna Krizi, Çin ile olan ilişkiler, Afganistan, Pakistan gibi temel dış politika konularında önemli sonuçlar ürettiği ortadadır. Fakat burada asıl ele alınacak olan Obama stratejisinin Ortadoğu yansımalarıdır. Bu yeni stratejinin Ortadoğu örneğinde çok önemli yansımaları olduğu düşünülebilir.

Obama stratejisinin Ortadoğu politikasına dair getirdiği en önemli sonuç Amerika'nın Irak'tan askeri olarak çekilmesidir. 2010 ve 2011 yılları arasında bütünüyle tamamlanan bu çekilme, tüm Ortadoğu'yu oldukça derinden etkiledi. Arap Baharı öncesi ve esnasında Obama'nın takındığı tavır Ortadoğu gündeminin akışında kendine has sonuçlar çıkardı. Amerika'nın Suriye iç savaşındaki tavrı da oldukça Obama tarzı bir dış politikanın sonucu olarak görülebilir. Obama Yönetimi altında İran ile olan ilişkiler yeni bir boyut ve anlam kazanmıştır. Tüm bunların sonucu olarak Amerika'nın diğer bölgesel müttefikleriyle olan ilişkileri de etkilenmiştir.

Öncelikle Arap Baharı meselesine odaklanılacak olursa, Obama yönetiminin Arap Baharı öncesi ve sırasındaki davranışları yoğun tartışmalar yarattı. Amerika'nın bölgeden uzaklaşmasının bir sonucu olarak Arap Baharı'nı öngöremediği iddiasından, Amerika'nın Arap Baharı'nda aslında etkin olduğuna dair farklı iddiaların hepsi etrafta sıkça duyulmaktadır. Aslında Obama yönetiminin Arap Baharı'na dair tavrının oldukça iyi hesaplanmış bir tavır olduğunu düşünmek daha doğru olacaktır. Obama döneminde tüm diğer Amerikan yönetimlerinde olduğu gibi Ortadoğu'nun demokratikleşmesi gerektiğine dair yaygın kanı zaten mevcuttu. Yalnız Obama bunu gerçekleştirmek adına maliyetli askeri yöntemlere başvurmak yerine, sadece Arap sokaklarında meydana gelen olaylara pasif ve iyi hesaplanmış, aynı zamanda oldukça ihtiyatlı bir destektebulundu. Bush döneminde Irak'ta milyarlarca dolar harcanarak yapılmak istenen ama sonunda Amerika'nın aleyhine sonuçlar doğuran müdahaleciliğin yerine, Obama yönetimi Arap sokaklarına destek anlamında pasif mesajlar vererek birçok otoriter yönetimin el değiştirmesini sağlamış oldu. Tüm bu olaylar esnasında ne Amerikan ekonomisi ne de Amerikan imajı bir zarar gördü. Süreç boyunca Obama yönetimi yalnız kritik anlarda küçük diplomatik müdahaleleri tercih etti.

Eylemler Tunus'ta başladığında Obama Bin-Ali'yi telefonla arayıp askeri yöntemler kullanmaması konusunda uarmayı tercih etti. Libya'da yıllardır Amerikan hükümetlerinin rahatsız olduğu Kaddafi rejimine yönelik eylemler başladığında Amerika yine uzun süre müdahil olmama yolunu seçti. Libya'da iç savaş devam ederken Amerika'nın sesi Avrupalı ve Ortadoğulu

devletlerden çok daha kısıp çıktı. İç savaşta muhaliflere destek gündeme geldiğinde de Amerika yine kendini kenarda tutabildi. Soğuk Savaş sonrası neredeyse tüm kriz alanlarına müdahalelerde öncülük etmiş olan Amerika bu kez böylesine büyük bir rol oynamak yerine, Libya'ya yapılan NATO operasyonlarının yalnızca bir parçası olarak görüldü. Fransa ve Türkiye gibi devletlerin bile daha etkinmiş gibi görünmesine müsaade edildi. Bu bağlamda Amerika hem müdahaleci bir imaj üretmemiş oluyordu hem de müdahalenin maliyetlerini Avrupalı ortaklarıyla paylaşıyordu.

Mısır'daki gelişmeler ise Amerikan yönetiminin tavrının ayrıntılarını görmek için oldukça faydalı bir örnektir. Mısır'daki eylemler başladığında tıpkı Tunus'takine benzer bir şekilde evrildi. Amerika ile yakın ilişkisi olduğu bilinen Mısır ordusu Mübarek zor durumda kalmasına rağmen, yardıma gelmedi. Mübarek'i desteklediği düşünen çeşitli grupların göstericilerin üzerine devalerle yürümesi aslında Mübarek yönetiminin ne kadar yalnız kaldığının bir göstergesidir. Bu iddiayı daha ileri götürmek için yeterli bir delil yok ama ordunun Mübarek giderken ki tavrı ile Mursi düşerken ki tavrı arasında ciddi farklılıklar mevcuttur. Bu bakımından Mısır devriminde Müslüman Kardeşler ilk planda Amerikan yönetimi için tercih edilebilir gibi görünmesine rağmen, kısa süre içerisinde Batı mediasındaki yansıyış biçimi düşünüldüğünde, Amerikan desteğinin kesilmesinin ardından ordu müdahalesiyle düşürülmesi pek şaşırtıcı olmadı.²¹ Amerikalı liderlerin Sisi yönetimini meşrulaştırıcı ifadeleri de düşünüldüğünde, Amerika'nın Mısır olaylarına çok uzak durmadığı, her zaman yakından takip ettiği ve gerektiği anlarda nüfuzunu kullandığını düşünebiliriz.

Suriye konusunda da Amerika hiçbir zaman ihtiyatı elden bırakmadı. Diğer bütün örneklerde ayaklanmalar başarıya ulaşmış olmasına rağmen, Suriye'de Amerika'nın hiçbir tarafa açık destek sunmamış olması nedeniyle, Suriye'nin de özellikle İran ve Rusya destekli askeri operasyonlarıyla, iç savaş içinden çıkılmaz bir hal aldı. Tunus ve Mısır rejimlerde ABD'nin askeri bürokrasi üzerinde etkisi varken, Suriye ordusuyla bunlara benzer bir ilişkisi yoktu. Aksine Suriye ordusu büyük oranda Rusya ve İran desteğine sahip olduğu için Amerika diğer ülkelerdeki gibi nüfuz kullanma şansına sahip değildi. Amerika'nın etkili olabilmek için çok daha yüksek dozajda ve açıktan müdahaleci bir yöntem izlemesi gerekecekti. Müdahalecilikten uzak durmaya çalışan Amerika için Suriye çelişkili bir durum teşkil etti. Muhaliflere ilk başta özellikle bölgesel aktörler üzerinden gizli destek sağlanmış olduğu iddiaları bugün açıkça konuşulur hale geldi ancak Amerika'nın o dönemde bile bu gizli müdahaleden bile kaçındığı da ortaya çıkıyor. Fakat iç savaşın ilerleyen safhalarında Amerika'nın diğer örneklerdeki pasif desteğinden bile

21 Daniel W. Drezner, "Does Obama Have a Grand Strategy?" *Foreign Affairs* 90, no. 4 (Temmuz/Ağustos2011): 57-68.

bahsedilemez oldu. Bir zaman sonra Suriye iç savaşındaki kilitlenmenin, her ne kadar insani bir trajediye dönüşse de, Amerikalılar için müdahil olmayı gerekli kılacak tüm unsurlarını yitirmeye başladı. Aslında Suriye zaman içerisinde Amerika'nın rahatsızlık duyduğu grupların birbirine düştüğü bir savaş alanı haline dönüştü. Çeşitli cihatçı gruplar dünyanın dört bir tarafından toplanarak, İran destekli Esed rejimiyle savaşır hale geldi. Her ne kadar insani trajedi katlanarak artsa da Özgür Suriye Ordusu gibi grupların bile desteklenemeyeceğini dillendiren Amerikan yönetimi müdahaleden uzak durmasını meşrulaştırmaya çalıştı. Yine elimizde bugün için herhangi bir resmi belge olmasa da, örneğin Amerikalıların Türkiye gibi bölgesel aktörleri müdahale için cesaretlendirdiği düşünülmekte. Kendisi müdahaleden uzak dururken, Türkiye gibi aktörlerin de müdahale edemeyecek oluşunu insani trajediye rağmen müdahale etmemenin bir meşrulaştırması olarak düşünmek mümkündür. Hatta bu durum kitle imha silahlarının kullanımı meselesinde daha açık hale geldi. Kitle imha silahlarının kullanıldığına dair belgeler ortaya çıktığında daha önce kitle imha silahlarının kırmızı çizgisi olduğunu bildiren Obama yönetiminin artık müdahaleden kaçınmayacağı düşünülmeye başlandı. Hatta bu çerçevede Amerikan yönetiminin hareketlenmeye başladığı imajı da yayıldı. Fakat Obama doğrudan bir müdahale kararı almak yerine meseleyi Kongre'ye götürmeyi tercih etti. Aslında Obama'nın zaman kazanmak istediği durumlarda kullandığı bu yönteme başvurması, Rusya yönetimini Amerikan müdahaleciliğini yatıştırmaya yönelik diplomatik bir kanal açmak için cesaretlendirdi. Mesele uluslararası zemine taşındığında, Amerika kitle imha silahlarının ortadan kaldırılması karşılığında müdahaleden vazgeçmeye razı olurmuş gibi bir resim verdi.

Aslında kitle imha silahları Amerikan yönetiminin belirlediği hedefler arasında ortaya çıkan ikilemler üzerinde stratejik karar almaya zorlayacak bir durumdu. Bir taraftan kitle imha silahlarının kullanımı meselesi uluslararası zeminde uluslararası düzene yatırım yapmayı gerekli kılarken, diğer taraftan müdahaleden uzak durmaya çalışan Amerika için seçim yapmayı gerektiriyordu. Kendi coğrafyasının konvansiyonel yöntemlerle tehdit edilemeyeceğinin farkında olan Amerika ancak terör ve kitle imha silahları yoluyla vurulabileceğini düşünmektedir.²² Dolayısıyla izolasyonculuk için Amerika konvansiyonel tehditten münezzehe olmasına rağmen, kitle imha silahları ve uluslararası terörizm ileri karakollar ve kamu yararı üretmeyi gerekli kılmaktadır. Terörle mücadelede en ucuz yöntem olan insansız hava araçlarını tercih eden Obama'nın bu tercihinde oldukça başarılı sonuçlar ürettiği düşünülebilir. Obama yönetimi Usame Bin Ladin'i öldürmeyi başardı ve El-Kaide'ye büyük bir darbe vurdu. El-Kaide'de liderlik değişiminin uzun

22 Terörle mücadele konusundada net hedefler belirlenmesi gerekliliğinedair, bakınız: Charles V. Pena, "A Smaller Military to Fight the War on Terror," *Orbis* 50, no. 2 (Bahar 2006): 289-306.

zaman almış olması ve Ladin sonrası etkin bir aktör olma konumundan düşmüş gibi görünüyor oluşu Obama tarzı terörle mücadelenin başarı hanesine yazılabilir.²³

Fakat kitle imha silahları söz konusu olduğunda bu tür nokta atışlar yapmak pek mümkün değil. Amerika dünyanın herhangi bir yerinde kitle imha silahları kullanan bir rejime gerekli tepkiyi vermezse, bir kredibilite sorunu yaşayacağı ve kitle imha silahı kullanımında caydırıcılığının ortadan kalkacağı düşünülür. Bu çerçevede Amerika Suriye’de kitle imha silahları kullanıldığında Suriye halkının trajedisi nedeniyle değil, kredibilite sorunu nedeniyle hareketlenmek zorunda kaldı. Yoksa kitle imha silahlarıyla öldürülen insandan çok daha fazlası zaten konvansiyonel silahlarla öldürüldü ve öldürülmeye devam ediyor. Ama Amerika için müdahaleyi gerekli kılabilecek gibi görünmüyor. Kitle imha silahları söz konusu olduğunda tehdit Amerika’ya da yönelme ihtimaline sahip olabilir ve bu anlamda bir şekilde cezalandırmaya dayalı caydırıcılık yaratılması gerekir. Böylece müdahale kaçınılmaz hale geliyor. Fakat müdahaleden kaçmaya çalışan Amerika meselenin uluslararasılaşmasını tercih etti. Hatta kendisinin önderliğinde değil, Rusya önderliğinde bile olması Amerika’yı rahatsız etmedi. Alınan bir söz karşılığında mesele göz ardı edilebildi. Fakat bu tavır iki sonuç üretti.

Birincisi her ne kadar bu tür taktikler izlense de, Amerikan caydırıcılığına büyük bir darbe vurdu. Amerika’nın kırmızı çizgilerini çiğnemek durumunda kalmış olmasının, diğer kriz alanlarında da rakiplerini cesaretlendirdiği düşünülebilir. Ukrayna krizi buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. İkinci olarak ise Amerika’nın bölgesel müttefikleri nezdindeki güvenilirliği sorunlu hale geldi. Rakiplerini cesaretlendiren Amerika müttefiklerinin cesaretini kırdı ve güvenlerini yitirdi. Bu çerçevede Amerika’nın bölgesel müttefiklerini sorumluluk yüklenmeye cesaretlendirme hedefinin aksine bir sonuç çıktığı düşünülebilir. 19. yüzyılda Amerika’nın izolasyonculuğunu mümkün kılan İngiltere’ye benzer bir aktörden bahsedilemeyeceğinden, Amerika’nın Ortadoğu’da üzerine binebileceği ve kamu yararını ve istikrarı üretebilecek bir ortağı yoktur. İzolasyonculuk uluslararası düzeni sağlamaya yönelik maliyetlerden kaçışı gerekli kılarken, bu maliyeti yüklenecek aktörlerin bulunmaması Obama stratejisi bakımından sorun yaratmaktadır. Uluslararası kurumlar ve kitle imha silahlarının kullanılmasının yasaklanmasına dair teamülleri sürdürmek sistemin tepesindeki aktörün direk katkılarını beklemektedir. Liberal Kurumsal bir hedef ve yöntem tercih etmiş olsaydı Amerika, o durumda uluslararası kurumları tercih edecek ve kitle imha silahlarına dair teamüllerin devamından yana tavır alacak ve bunu sağlamak için uluslararası kurumların zorlayıcı gücünü gösterebilmek

23 Bryan C. Price, “Targeting Top Terrorists: How Leadership Decapitation Contributes to Counterterrorism,” *International Security* 36, no. 4 (Bahar 2012): 9-46.

için gerekli yatırımı yapacaktı. Fakat Obama yönetimi izolasyoncu hedefleri için liberal kurumsalcı bir yöntem tercih ettiğinde, liberal kurum ve teamülleri destekleyecek bir güç ortaya çıkmıyor. Amerika'dan başka kimse bu rolü oynayamayacağından plan düzlemindeki bu açık pratikte bu tür bocalamalara ve beklenmedik sonuçlara neden olmaktadır.

İzolasyoncu hedef tercih edilip liberal yöntem uygulanamayınca, maliyet düşürülmüş oluyor, ancak bölgesel istikrar ortadan kalkıyor. Bölgedeki istikrarsızlığın özellikle Suriye iç savaşı gibi durumlarda Amerika'nın faydasına sonuçlar doğurduğu iddia edilebilir. Ancak bu istikrarsızlığın kontrolden çıkma ihtimalinin de çok yüksek olduğu düşünüldüğünde Amerika'nın zaman içerisinde müdahil olmak zorunda kalabileceği ve daha yüksek maliyetlerle karşılaşabileceği de düşünülebilir.²⁴ İkinci Dünya Savaşı analojisi tam bu anlamda faydalı olabilir. Amerika dünyanın en büyük gücü olarak Birinci Dünya Savaşı sonrasında izolasyonculuğa geri dönmüştü. Bu tercihin İkinci Dünya Savaşı öncesinde Milletler Cemiyeti sisteminin çökmesi ve savaşın başlamasında önemli rol oynadığı düşünülür. Çünkü Avrupa'da yükselen güçlere karşı zamanında müdahale edilmediği ve uluslararası düzen içerisinde her aktörün sorumluluktan kaçması nedeniyle savaşın tetiklendiği genel bir kanıdır. Birinci Dünya Savaşı'na kadar dengeleyici rolünü oynayabilmiş olan İngiltere'nin de devre dışı kaldığı ve Amerika'nın da bu sorumluluktan kaçtığı bir durumda İkinci Dünya Savaşı kendi kendini ürettiyordu. Bugün Ortadoğu'da yaşanan durumun İkinci Dünya Savaşı öncesi durumla oldukça fazla ortak noktası olduğunu söylemek mümkündür. Böylesi bir istikrarsızlığın bölgesel bir hal alması ve henüz iç savaşlar şeklinde devam eden çatışmaların uluslararasılaşması ihtimalinin çok uzak bir ihtimal olmadığı da düşünülebilir. Suriye'de henüz vekâlet savaşları şeklinde süren çatışmanın İran, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi bölgesel aktörleri içine fiilen çekmesi durumunda Amerika için bölgeye düzeni getirmek çok daha maliyetli olacaktır.

Bugün özellikle IŞİD'in ortaya çıkışı Amerika'nın izlediği Ortadoğu politikasıyla ilişkilendirilebilir. Amerika'nın Irak'tan çekilişi Obama'nın en temel hedeflerinden biriydi. Bugün pek iyi planlanmadığı düşünülen bu çekilme tıpkı savaşın başlatılmasında olduğu gibi çeşitli sonuçlar doğurdu. IŞİD'in aslında Irak'ın merkezi otoritesinin sağlanamadığı bölgelerinde ve Suriye'de kendisine alan bularak ortaya çıktığı düşünülecek olursa, Amerika'nın Irak'ta düzen sağlanmadan çıkışının bir sonucu olduğu görülebilir.

IŞİD'in Irak ve Suriye'de ani ilerlemeleri sonrası konuya eğilmek zorunda kalan Amerika müdahil olmama hedefini sonuna kadar götürmeyi

24 Stephen G. Brooks, G. John Ikenberry, ve William C. Wohlforth. "Don't Come Home America: The Case against Retrenchment," *International Security* 37, no. 3 (Kış 2012/2013): 7-51.

denedi. Ancak IŞİD tehdidinin Bağdat'a yaklaştığı durumda Irak'a 3000 civarında asker gönderilmesi ve Kobani olayları sırasında IŞİD'e karşı hava harekâtı gerçekleştirmek durumunda kalması Amerika'nın Ortadoğu'da müdahil olmama politikasının sınırları hakkında göstergeler olarak alınabilir. IŞİD'in hem Irak hem de Suriye'de mevzi kazanması çok acil bir sorun olarak değerlendirilmezken, Bağdat'a veya Kerkük veya Kobani'ye yönelmesi durumunda karşılık bulmuştur. Amerika bölgedeki herhangi bir aktörün ortadan kalkmasını engellemek dışında müdahil olmama gayretini sürdürecektir. Fakat aktörlerden birinin ortadan kalkması ya da çatışmaların uluslararası bir boyut kazanması durumunda Amerika'nın artık bu sorumluluktan çok daha fazla kaçması mümkün olmaz.

Aslında tüm boyutlarıyla Amerika için Ortadoğu'daki durum çok yönetilemez bir durum gibi gözükmemekte. Bölgedeki gerginlik belli bir seviyede tutulabildikçe ve güç dengesi hızla bozulmadıkça Amerika bu durumdan fayda bile sağladığını düşünebilir. Fakat Amerika'nın bölgesel aktörleri teşvik etme ve aynı zamanda uluslararası kurumları kullanma çabalarının kesiştiği noktalarda, izolasyondan yana tavır koyuyor oluşu zaman zaman sorunlar çıkarmaktadır. Uzun vadede ise çok daha tehlikeli sonuçlar üretmeyeceğini de söylemek pek mümkün değil.

Sonuç

Bu çalışma Obama'nın dış politika ve güvenlik stratejisinin Ortadoğu politikasına yansımalarını ele almıştır. Obama'nın plan düzleminde izolasyoncu hedefler liberal kurumsalcı yöntemler seçtiği dile getirilmiştir. Bu çerçevede Obama stratejisinin çeşitli alanlarda iç bütünlük sorunları yaşayabileceği iddia edilmiştir. Pratik dış politika yapımında ise Obama'nın bu iki stratejik geleneğin kısılcığında zaman zaman bocalamak durumunda kaldığı gösterilmiştir.

Artık Obama yönetiminin son dönemlerine yaklaştığımız bugünlerde Obama'nın Ortadoğu politikasının ürettiği istikrarsızlığın sonuçları yaşanmaktadır. Henüz Ortadoğu'da uluslararası bir çatışma meydana çıkmış olmamasına rağmen, bu ihtimalin de göz ardı edilmemesi gerekir. Amerika'nın bölgedeki etkinliği fiili olarak ortadan kalktığından bu yana bu tür ihtimaller seslendirilmeye başlandı ve bölge ülkelerinin daha güvenlikçi dış politika tercihlerine yöneldiği görünmektedir. Şimdilik bölgede istikrar sağlayıcılığın maliyetinden kaçınıyor olmasına rağmen, kötü bir sonuç çıkması durumunda Amerika için de daha maliyetli olma ihtimali de vardır.

Kaynakça

Art, Robert. *America's Grand Strategy and World Politics*. New York: Routledge, 2009.
Art, Robert J. "Geopolitics Updated: The Strategy of Selective Engagement," *International Security* 23, no. 3 (Kış 1998/1999): 79-113.

Bandow, Doug. "Keeping the Troops and Money at Home," *Current History* 93, no. 579 (Ocak 1994): 8-13.

Betts, Richard K. *American Force: Dangers, Delusions, and Dilemmas in National Security*. New York: Columbia University Press, 2012.

Betts, Richard K. "Is Strategy and Illusion?" *International Security* 25, no. 2 (Güz 2000): 5-50.

Brooks, Stephen G., G. John Ikenberry, ve William C. Wohlforth. "Don't Come Home America: The Case Against Retrenchment," *International Security* 37, no. 3 (Kış 2012/2013): 7-51.

Brooks, Stephen G., ve William C. Wohlforth. *World out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*. Princeton: Princeton University Press, 2008.

Buchanan, Patrick J. "America First - and Second, and Third," *National Interest* 19 (Bahar 1990): 77-82.

Clausewitz, Carl von. *On War*. Düzenleyen Michael Howard ve Peter Paret. Çeviren Michael Howard ve Peter Paret. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1989.

Daalder, Ivo H. ve James G. Stavridis. "NATO's Victory in Libya: The Right Way to Run an Intervention," *Foreign Affairs* 91, no. 2 (Mart/Nisan 2012): 2-7.

Diehl, Jackson. "Obama's Foreign Policy Needs an Update," *The Washington Post*, 22 Kasım 2010.

Drezner, Daniel W. "Does Obama Have a Grand Strategy?" *Foreign Affairs* 90, no. 4 (Temmuz/Ağustos 2011): 57-68.

Ferguson, Niall. "Obama's Egypt and Foreign-Policy Failures," *Newsweek*, 14 Şubat 2011.

Flournoy, Michele, ve Janine Davidson. "Obama's New Global Posture," *Foreign Affairs* 91, no. 4 (Temmuz/Ağustos 2012): 54-63.

Gaddis, John Lewis. *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American National Security Policy*. New York: Oxford University Press, 1982.

Gholz, Eugen, ve Daryl G. Press. "Protecting 'The Prize': Oil and the U.S. National Interest," *Security Studies* 19, no. 3 (2010): 453-485.

Gholz, Eugen ve Daryl G. Press. "The Effects of Wars on Neutral Countries: Why It Doesn't Pay to Preserve the Peace," *Security Studies* 10, no. 4 (Yaz 2001): 1-57.

Gholz, Eugen, Daryl G. Press, ve Harvey M. Sapolsky. "Come Home, America: The Strategy of Restraint in the Face of Temptation," *International Security* 21, no. 4 (Bahar 1997): 5-48.

Gholz, Eugene ve Daryl G. Press. "Footprints in the Sand," *American Interest* 5, no. 4 (Mart/Nisan 2010): 59-67.

Hart, Liddell Basil. *The Strategy of Indirect Approach*. Berkeley: University of California Press, 1994.

Ikenberry, G. John. *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*. Princeton: Princeton University Press, 2011.

Indyk, Martin S., Kenneth G. Lieberthal ve Michael E. O'Hanlon. "Scoring Obama's Foreign Policy," *Foreign Affairs* 91, no. 3 (2012): 29-43.

Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Random House, 1987.

Keohane, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press, 1984.

Keohane, Robert O. ve Joseph S. Nye. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little, Brown, 1977.

Kupchan, Charles A., ve Peter L. Trubowitz. "The Illusion of Liberal Internationalism's Revival," *International Security* 35, no. 1 (Yaz 2010): 95-109.

Layne, Christopher. "America's Middle East Grand Strategy after Iraq: The Moment for Offshore Balancing Has Arrived," *Review of International Studies* 35, no. 1 (Ocak 2009): 5-25.

Layne, Christopher. "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy," *International Security* 22, no. 1 (Yaz 1997): 86-124.

Layne, Christopher. "Offshore Balancing Revisited," *Washington Quarterly* 25, no. 2 (Bahar 2002): 233-248.

Layne, Christopher. *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Ithaca: Cornell University Press, 2011.

Lieber, Robert J. *Power and Willpower in the American Future: Why the United States Is Not Destined to Decline*. New York: Cambridge University Press, 2012.

McCrisken, Trevor. "Obama's Drone War," *Survival* 55, no. 2 (2013): 97-122.

McDonald, Paul K. ve Joseph M. Parent. "Graceful Decline? The Surprising Success of Great Power Retrenchment," *International Security* 35, no. 4 (Bahar 2011): 7-44.

Mearsheimer, John J. "Imperial by Design," *The National Interests* 111 (Ocak-Şubat 2011): 16-34.

Miller, Paul D. "American Grand Strategy and the Democratic Peace," *Survival* 54, no. 2 (2012): 49-76.

Miller, Paul D. "Five Pillars of American Grand Strategy," *Survival* 54, no. 5 (Ekim/Kasım 2012): 7-44.

Moltke, Helmuth von. *On Strategy*. Berkeley: University of California Press, 1994.

Nye, Joseph S. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books, 1990.

Olson, Mancur Jr. . *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press, 1965.

Parasiliti, Andrew. "Leaving Iraq," *Survival* 54, no. 1 (2012): 127-133.

Pena, Charles V. "A Smaller Military to Fight the War on Terror," *Orbis* 50, no. 2 (Bahar 2006): 289-306.

Posen, Barry. "Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony," *International Security* 28, no. 1 (Yaz 2003): 5-46.

Posen, Barry R. "Stability and Change in U.S. Grand Strategy," *Orbis* 51, no. 4 (Ekim 2007): 561-567.

Posen, Barry R. "The Case for Restraint," *American Interest* 3, no. 1 (Kasım/Aralık 2007): 7-17.

Posen, Barry R. ve Andrew L. Ross. "Competing Visions for US Grand Strategy," *International Security* 21, no. 3 (Kış 1996/1997): 5-53.

Preble, Christopher A. *Power Problem: How American Military Dominance Makes Us Less Safe, Less Prosperous, and Less Free*. Ithaca: Cornell University Press, 2009.

Price, Bryan C. "Targeting Top Terrorists: How Leadership Decapitation Contributes to Counterterrorism," *International Security* 36, no. 4 (Bahar 2012): 9-46.

Ravenal, Earl. "The Case for Adjustment," *Foreign Policy* 81 (Kış 1990/91): 3-19.

Renshon, Stanley A. *National Security in the Obama Administration: Reassessing the Bush Doctrine*. New York: Routledge, 2010.

Stevenson, Jonathan. "The Syrian Tragedy and Precedent," *Survival* 56, no. 3 (Haziran/Temmuz 2014): 121-140.

Walt, Stephen M. *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*. New York: W. W. Norton, 2005.